

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 1120

Mesnevîde Ahlâk Eğitimi
Dr. Hacer ÇETİN

Yayın Koordinatörü
Murat AYDEMİR

Editör
Prof. Dr. Ali AYTEN

Tashih
Dilek DOĞAN

Kapak Tasarım
Tuncay AVŞAR

İç Tasarım
R. Ahmet AKAY

ISBN: 978-625-428-113-6

1. Baskı, Kasım 2022, Ankara, 2.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.

Bu Eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 14.07.2022
tarih ve 170 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

Bu eserin ilmi/edebi redaksiyonu İLK SAY Kurulu
marifetiyle yapılmıştır.

Yayıncı Sertifika No: 48058

TDV

YAYIN MATBAACILIK TİC. İŞLETMESİ
BASIMEVİ | PRINTING HOUSE

Ostim OSB Mh. 1256 Cd. No:11
Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

MESNEVÎ' DE

ahlâk eğitimi

Dr. Hacer ÇETİN

Dr. Hacer Çetin, 2006 senesinde Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenliği lisansını tamamladı ve Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmeni olarak çalışmaya başladı. 2012 yılında Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Psikolojisi yüksek lisans programından “Çocuk Esirgeme Kurumlarındaki Çocuklarda Dinî Algı ve Dinî Danışmanlık” başlıklı teziyle mezun oldu. 2019 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Eğitimi programında doktora eğitimini tamamladı. Nefis, değer eğitimi, ahlâk eğitimi, online din eğitimleri, dinî duygu ve danışmanlık gibi alanlarda araştırmalar ve çalışmalar yapmaktadır.

İçindekiler

KISALTMALAR	VIII
ÖN SÖZ	IX
GİRİŞ	1
A. Kitabın Konusu ve Temel Problemi Nedir?	3
B. Kitabın Yazılış Gayesi ve Önemi Nedir?	5
C. Kitapta Hangi Yöntem Kullanılmıştır?	7
I • MEVLÂNÂ'NIN YAŞADIĞI DÖNEM, KİMLİĞİ, ESERLERİ VE TEMEL FELSEFESİ	
A. Yaşadığı Dönemin Siyasi, Sosyal ve Fikrî Yapısı.....	10
B. Kimliği	15
C. Eserleri	24
D. Temel Felsefesi.....	25
II • AHLÂK EĞİTİMİ	
A. İslâm ve Ahlâk.....	30
1. Ahlâkın Tanımı ve Alanı.....	33
2. İslâm Ahlâkının Kaynağı.....	37
3. Ahlâk Eğitim Teorilerinin Oluşumu	40
B. Ahlâk ve Eğitim İlişkisi.....	42
1. Kişinin Ahlâkını Geliştirme Görevi.....	44
2. İslâm Ahlâkında Teorik ve Pratik Yönler	47
C. İslâm Ahlâk Eğitimi.....	52
D. İslâm Ahlâk Eğitiminin Temel Konuları.....	58
1. İnsanın Anlam ve Değeri.....	58

2. İnanç-İman.....	60
3. Akıl ve İnsanın Sorumluluğu	62
4. İnsanın Haz Sahibi Oluşu ve Mutluluğu	65
5. Nefsin Tabiatı ve Eğitimi.....	69
6. Yaratıcı Sevgisinin İnşası ve Adaleti Tesis Etme	71

III • MEVLÂNÂ'DA AHLÂK EĞİTİMİ

A. Ahlâk Eğitiminde Temel Kavramlar	78
1. İnsan	79
2. Nefis	83
3. Akıl.....	90
4. Kalp-Göntül.....	98
5. Hikmet-Bilgi	107
6. İnanç-İman	115
B. Nefis Terbiyesi.....	119
1. Ruhu Şüphelerden ve Manevi Pisliliklerden Arındırma	120
2. Doğru Bilgilerle Donatma	123
3. Akîdelerin Düzeltilmesi/Sağlam Bir İnanç Oluşturma	127
4. Güzel Ahlâk ile Bezenme ve Ona Alıştırma.....	129
C. Ahlâk Eğitimine Dinamik Bir Yapı Kazandıran Unsurlar.....	132
1. İlâhî Aşk-Sevgi Erdemi	132
2. İnsanın Değerli Oluşu.....	134
3. İbadetlerin Kazanımı	137
4. Akıl ve Gönlün Fonksiyonları.....	141
5. Doğru Bir Yaratıcı Tasavvuru Oluşturma	143
6. Doğru Bir Dünya Algısı Oluşturma.....	147
7. Doğru Bir Âhiret İnanıcı Oluşturma.....	151
8. Zihinsel Şemalar ve Pratik Çözümler Oluşturma	153
9. Olumlu Ahlâkî Çevre ve Rol Model Oluşturma.....	154
D. İlke ve Yöntemler	156
1. İlkeler	156
2. Yöntemler	164
a) Tedricilik Metodu	166
b) Tartışma Metodu.....	168
c) Soru-Cevap Metodu	168
d) Gözlem-Tefekkür Metodu	169
e) Hikâyelendirme-Temsil Metodu.....	171
E. Kazanılması Gereken Ahlâkî Erdemler.....	175

1. Doğruluk	175
2. Hoşgörü	179
3. Sevgi	184
4. Sabır	190
5. Kanaat	196
6. Cömertlik	199
7. Şükür	203
8. Muhasebe-Tövbe	207
F. Sakınılması Gereken Özellikler	216
1. Yalan	217
2. Hile	219
3. Kıskaçlık-Haset	223
4. Zulüm	227
5. Kibir	230
6. Hırs	238
7. Gerçeğe Aykırı Hayaller ve Düşünceler	244
8. Öfke-Kin	252
SONUÇ	257
ÖNERİLER	269
KAYNAKÇA	273

Kısaltmalar

b.	Beyit
bk.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
drl.	Derleyen
ed.	Editör
H	Hicrî
haz.	Hazırlayan
İSAM	İslâm Araştırmaları Merkezi
M	Milâdî
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
S	Sayı
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
ts.	Tarihsiz
trc.	Tercüme eden
Yay.	Yayınları

Ön Söz

Mevlânâ'nın insan, varlık, bilgi, ahlâk ve eğitim gibi temel konulara yaklaşımı akademik dünyada geniş yankı bulmuştur. Bu durum Mevlânâ'nın eğitim anlayışına yönelik çalışmaların yapılmasında etkili olmuştur. Mevlânâ, yaratıcı ve kendi hakikatini tanıma, içinde yaşadığı dünyayı hakikatleri ile bilme ve sonsuz yaşama hazır olma üzerine bir eğitim anlayışı ortaya koymuştur. Bu yönüyle Mevlânâ, bütün eserlerinde ve bilhassa *Mesnevî*'de kendine has bir yaklaşımla etkili bir eğitim anlayışı oluşturmayı başarmıştır. İnsanı düalist bir yapı ile ele alan Mevlânâ, insanı insan yapan erdemleri ön plana çıkaran bir eğitim örneği oluşturmuştur. Mevlânâ'nın eğitim anlayışı ve yaklaşımı o dönemde etkili olduğu gibi bugün yapılacak eğitim faaliyetleri için de önemli bir birikim taşımaktadır. Bu çalışmada, Mevlânâ'nın eğitim anlayışı, ahlâk eğitimi açısından ele alınmış ve *Mesnevî* örneği üzerinden araştırılmıştır.

Bu çalışma giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Girişte araştırmanın problemi, amacı, önemi ve yönteminin bahsedilmiştir. Aynı zamanda yararlanılan kaynaklar hakkında kısa bilgiler verilmiş, bu kaynakların tercih sebepleri açıklanmıştır. Ardından birinci bölümde, Mevlânâ'nın yaşadığı çağa dair bir bakış kazandıracak bilgilere yer

verilmiştir. Bu bilgiler Mevlânâ'nın yaşadığı dönemin siyasi, sosyal ve fikrî yapısını yansıtmaktadır. Bu yönler üzerinden edinilecek kültür, Mevlânâ'yı ve eserleri ile ortaya koyduğu fikirleri daha doğru anlamaya imkân vermesi açısından önemli görülmektedir. Bu bölümde Mevlânâ'nın doğru anlaşılmasına katkı sunması açısından Mevlânâ'nın kimliği ve eserleri hakkında da genel bilgiler verilmiştir.

Mevlânâ'nın görüşlerinin ahlâk eğitimi ile ilişkisini, İslâm ahlâk eğitimi içerisindeki yerini ve önemini tespit etmek amacıyla oluşturulan ikinci bölümde İslâm, ahlâk, eğitim gibi kavramlar tekil başlıklar üzerinden irdelenmiş, bu kavramların aralarındaki anlamlı ilişkilere dikkat çekilmiştir. Bu bölümün son kısımda ise müstakil olarak ele alınan kavramlar bir araya getirilmiş ve İslâm ahlâk eğitimi başlığında bütüncül bir bakışla değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde, Mevlânâ'nın *Mesnevî*'de öne çıkardığı ahlâk eğitiminde temel olarak görülebilecek kavramların neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Ahlâk eğitiminin en temel konusu olan nefis ve nefsin eğitiminde Mevlânâ'nın izlediği yol sistematik olarak belirlenmeye çalışılmıştır. Devamında ise *Mesnevî*'de öne çıkan ahlâk eğitimine işlevsellik kazandıran konulara ait bilgiler verilerek bu bilgilerin hangi ilke ve yöntemlerle aktarıldığı araştırılmıştır. Bu eğitim sürecinde öncelenen, *Mesnevî*'de öne çıkan erdemler ve bu erdemlerle ilgili eğitim sürecine dair önemli noktalar tespit edilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda bu erdemlerle ilişkili ahlâkî kusurlara da yer verilmiş, bu kusurlardan korunma ihtiyacı, yolları ve ahlâkî kusurların mutluluk üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında elbette pek çok kişinin katkısı olmuştur. Bu konunun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar, her türlü rehberliği yapan, ilgi ve yardımını

esirgemeyen kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Koç'a teşekkürü bir borç addediyorum. Bu süreçte her zaman değerli fikirlerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Ali Ayten ve Dr. Öğretim Üyesi Ramazan Gürel'e de teşekkür ediyorum. Aynı zamanda kıymetli fikirleri ile bu çalışmayı nihayetlendirmem konusunda beni cesaretlendiren hocam Prof. Dr. Halis Ayhan'a şükranlarımı arz ediyorum.

Hacer Çetin
İstanbul, 2019